PORTRET VAN MARC-ANTOINE MATHIEU

DOOR CHRISTIAN GASSER

“Ik kan me mijn dromen nooit herinneren.”

Marc-Antoine Mathieu heeft niet alleen een uitzonderlijk, verbluffend œuvre in het leven geroepen, hij is ook een aangename gesprekspartner die scherp over zijn eigen werk kan nadenken.
Ik heb Marc-Antoine Mathieu ruim twintig jaar geleden, in 1995, voor het eerst geïnterviewd. Dat was het begin van een open dialoog die we in de daaropvolgende jaren steeds weer hebben hervat en voortgezet.
Op basis van deze gesprekken heb ik een soort monoloog van Mathieu samengesteld. Inhoudelijke zeggingskracht heb ik hierbij zwaarder laten wegen dan de volgorde waarin de gesprekken plaatsvonden, met de bedoeling te verduidelijken hoezeer Mathieus werk van zijn begintijd tot nu samenhang en substantie vertoont.

Ondergedompeld in strips

Niet meer tot over mijn oren, maar met een zekere afstand. Op een ochtend werd ik wakker en ik wist dat ik naar het stripverhaal moest terugkeren. Ik had het gevoel dat ik het stripverhaal toen echt in de vingers had. Ik was met strips opgegroeid, ik was er mijn hele kindertijd en tienerjaren zogezegd in ondergedompeld geweest, maar door mijn studie aan de kunstacademie was ik een paar jaar lang van de strip verwijderd geraakt. Toen ik het virus weer te pakken kreeg, kon ik dankzij mijn kunstopleiding anders naar het medium kijken: ik zat er niet meer tot over mijn oren in, maar kon het met een zekere afstand bekijken.
Zo kwam ik op het idee om een strip over het stripverhaal te tekenen, een strip die speelt met de taal van het beeldverhaal. Op de academie had ik veel andere kunstvormen en benaderingen leren kennen en ik had zin om ook in stripvorm bepaalde deuren te openen — kleine deuren die pasten bij mijn beperkte vermogens. Hieruit kwam De Oorsprong voort, het eerste verhaal over Maurits Cornelis van Esk, gevangen in dromen. Dat klinkt mogelijk conceptueler dan ik feitelijk te werk ging. Ik heb er toen niet zo heel diep over nagedacht – ik kreeg het virus weer te pakken en ben gewoon aan de slag gegaan.

Ik ben geen theoreticus

Natuurlijk interesseer ik me ook voor semiotiek, het structuralisme en andere theoretische benaderingen van het stripverhaal. Maar ik laat de theorie liever aan de specialisten over. Ik ben geen theoreticus. Ik probeer eerder een eigen artistieke benadering te ontwikkelen en vorm te geven, dat is al moeilijk genoeg. Elke ochtend moet ik mezelf dezelfde vraag stellen: waarom doe ik wat ik doe? Wat heeft het voor zin? Wat is er in stripvorm allemaal nog mogelijk? De antwoorden op dit soort vragen probeer ik op een min of meer onbewuste manier in de praktijk te brengen. De analyse van mijn werk laat ik graag aan anderen over.
Ik heb hoger kunstonderwijs gevolgd en ik teken strips. De aloude discussie over wat precies kunst is en wat niet, zegt me niet zoveel. Ik zie schilders die als kunstenaar gevierd worden, maar allesbehalve kunstenaars zijn. Daarnaast zijn er mensen die op andere gebieden prachtige dingen doen, maar niet als kunstenaars worden gezien. Koks bijvoorbeeld. Of ambachtslieden.
Wat is kunst? Voor mij heeft kunst te maken met emotionele zeggingskracht, kracht en diepgang, die via het werk op andere mensen worden overgebracht. Wie dat consequent en hartstochtelijk met zijn werk weet te bereiken, beweegt zich in het domein van de schone kunsten.

Maurits Cornelis Van Esk, het hoofdpersonage uit De Oorsprong.

Ik heb niet echt controle over mijn verhalen

Toen ik De Oorsprong tekende, ging ik ervan uit dat het een grappig en verwarrend boek zou worden, een afgesloten geheel, iets wat op zich kon staan. Toen drongen zich echter andere ideeën aan me op, steeds meer ideeën, en het leek me interessant deze uit te werken en de wereld van Maurits Cornelis van Esk verder te onderzoeken. Ik besefte dat zijn wereld stof bood voor andere verhalen, verdere vragen en nieuwe denkbeelden — zonder dat ik duidelijk voor me zag waar dit uiteindelijk toe zou leiden.
Maar nogmaals: ook al erken ik dat in deze boeken min of meer diepgaande kwesties aan de orde komen, het is niet aan mij deze te analyseren. Ik heb geen echte controle over de verhalen die ik teken — en ik wil er ook geen aanspraak op maken.
Zodra je je eigen werk te veel controleert en je je gedachten te letterlijk en rationeel formuleert, dreigen ze aan kracht te verliezen. Ik wil de onbekende gebieden in mezelf liever bewaren. Ik wil ze natuurlijk wel onderzoeken, ik wil ze steeds beter leren kennen en

mijn begrip en gevoel ervoor vergroten – maar ik wil niet alles onthullen.

Te ingewikkelde tekeningen kunnen het lezen hinderen

Ik heb drie echt grote invloeden: de Franse stripmaker **François Masse** en de schrijvers **Franz Kafka** en **Jorge Luis Borges**. Bij alledrie spelen labyrinten en afgronden en belangrijke rol: Kafka was de grotonderzoeker, die zo diep mogelijk in de afgronden probeerde door te dringen, Borges was daarentegen de bergbeklimmer en Masse zou je de kikvorsman kunnen noemen, de duiker.

Het verbaast me steeds weer wanneer lezers mijn tekeningen roemen, wat ze wel mijn “beheerste” lijn noemen. Ik beschouw mezelf niet als een bijzonder goede tekenaar — ik ben een beginner die doet wat hij kan. Als ik alles op alles zou zetten, zou ik misschien beter kunnen tekenen, maar ik schep er geen eer in om zo gecompliceerd mogelijke plaatjes en pagina’s te maken. Zulke ingewikkelde tekeningen kunnen het lezen juist hinderen. Ik ben een groot liefhebber van oude zwart-witfilms zonder geluid. De regisseurs uit die tijd konden met drie keer niks prima uit de voeten. Voor een scène op een boot hadden ze bijvoorbeeld niet veel meer nodig dan een dek, een mast, een zeil en natuurlijk een hoogst creatief gebruik van licht en schaduw. Dat was genoeg. In de films van tegenwoordig zijn de beelden veel te vol, veel te mooi, te dicht, te opdringerig en de montage is krankzinnig snel. Is dat nou allemaal echt nodig? Dan kijk je weer eens naar een film van de Duitse regisseur **Murnau** (1888-1931) en dan haal je diep adem: wat een eenvoud, wat een schoonheid, wat een poëzie en zeggingskracht!

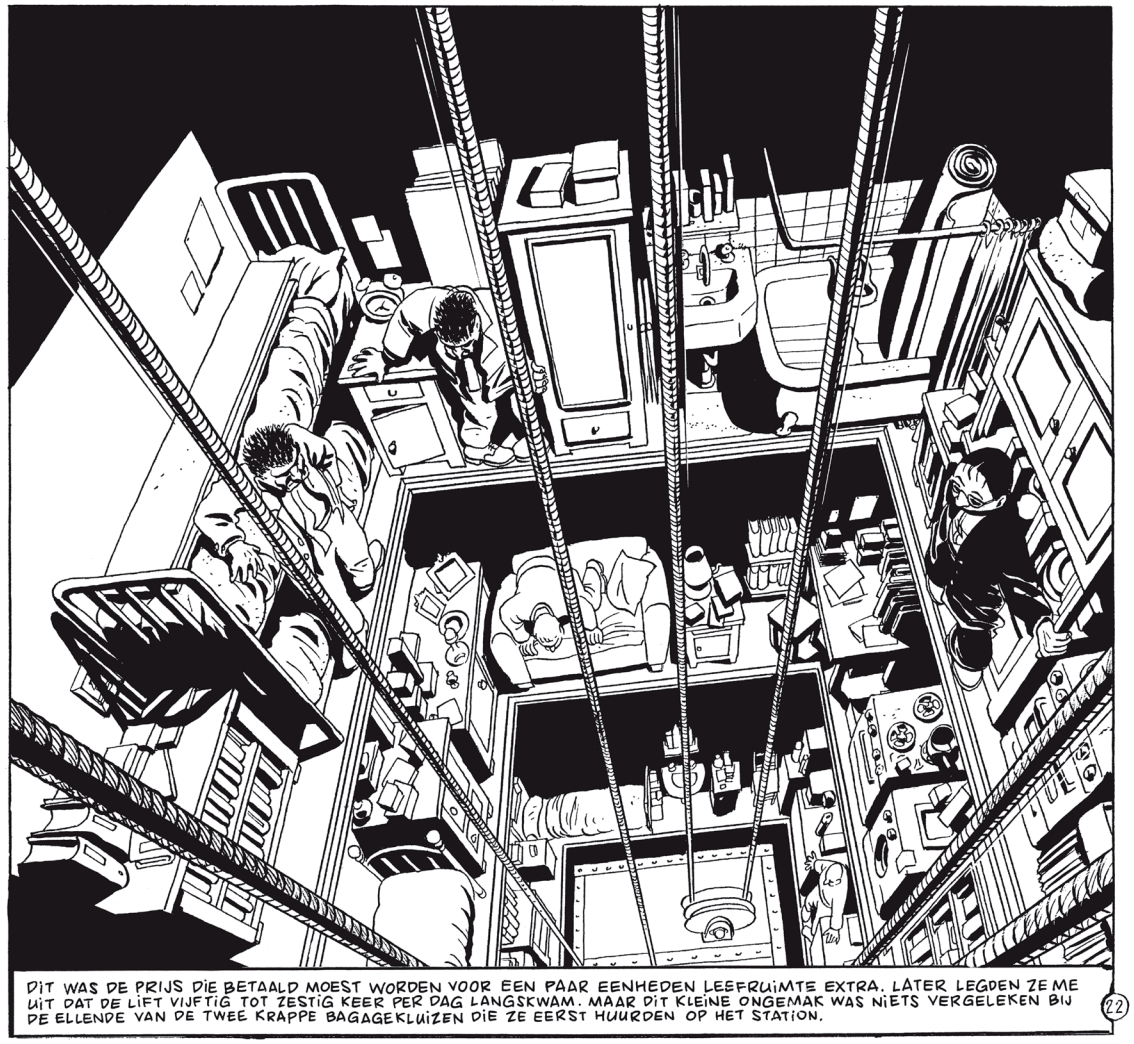

Wie weet maken we nog eens een renaissance mee

We leven in een tijd van grote beroering. En net als elk tijdperk dat ingrijpende veranderingen meemaakt, zullen wij ons vroeg of laat ook de juiste vragen stellen en de juiste manier ontdekken om de beslissende filosofische vragen te beantwoorden. Wie weet maken we op een dag dan nog eens een renaissance mee, zoals in de zestiende eeuw het geval was.

Wie weet is Maurits Cornelis van Esk in dit opzicht de belichaming van het huidige individu dat in een reusachtig labyrint zijn weg zoekt, waarin een logica geldt die zijn krachten te boven gaat en waarvan hij de sleutel niet kan vinden. Of we deze sleutel ooit zullen vinden? Ik weet het niet, ik heb geen antwoorden op al deze vragen, en die zal ik vermoedelijk ook nooit vinden — ik kan niets anders en niet méér dan in mijn werk naar antwoorden zoeken.

De wereld is in dubbel opzicht absurd

Ik weet niet of Maurits Cornelis van Esk het geschikte personage is om meer licht te werpen op maatschappelijke en filosofische kwesties. Hij loopt duidelijk rond met metafysische en filosofische vragen. En voor mij

fungeert hij als een manier om over het stripverhaal na te denken en met het stripverhaal te spelen.

Mijn boek Dieu en Personne (uit 2009, nog niet in het Nederlands verschenen, red.) is heel anders. Daarin werp ik bewust een sociologische, ironische blik op op onze wereld met zijn verwoede consumptie- en hysterische communicatiepraktijken. Daarvoor is God bij uitstek geschikt: hij is een katalysator, een voorwendsel om het over de mensheid te hebben.

Dan kun je vaststellen dat de wereld in dubbel opzicht absurd is. Om te beginnen is hij, zoals **Nietzsche** en **Schopenhauer** hebben aangevoerd, in fundamentele zin absurd. Maar hij is ook absurd in de huidige economische en ethische zin. Deze beide vormen van absurditeit liggen ten grondslag aan dit boek over God in de tegenwoordige tijd. We moeten ook niet onderschatten hoeveel gecompliceerder de wereld is geworden sinds de tijd waarin Nietzsche God dood verklaarde...

Dat is de reden waarom we de toekomst tegenwoordig als ongewis beschouwen en met zorgen en angst tegemoetzien. Maar ook het verleden is niet onproblematisch: dat laat zich niet afsluiten en het blijft ons achtervolgen. Vandaar onze onzekerheid en rusteloosheid. Onze dwangmatige consumptie dient om ons te helpen de toekomst en het verleden te verdringen.

Zoals gezegd, mijn blik in Dieu en Personne is zeer ironisch.

Mijn strips zijn meestal grappig. Voor mij is humor van wezenlijk belang. Geestigheid en humor kunnen de zin van het leven weliswaar niet aan het licht brengen, maar zonder de lach is het leven niet draaglijk, zoveel is duidelijk. Daarbij is humor een goed middel om duistere en diepgaande onderwerpen aan te snijden. Ik weet niet meer wie het was die zei dat de lach ons antwoord op de vertwijfeling is. Maar dat klopt. In het aanzien van de eindigheid van ons leven kun je echt alleen nog maar lachen. We hebben alleen de lach. En de schoonheid, de schoonheid natuurlijk ook.

Elk nieuw medium schept nieuwe verhaalvormen

Ik experimenteer graag. Daarom zoek ik graag naar nieuwe aanleidingen om een experiment aan te gaan. Dit kan de vorm aannemen van een labyrintische stad, zoals in de verhalen over Maurits Cornelis van Esk. Het kan een figuur als God zijn, het kan een kogel zijn die maar drie seconden nodig heeft om zijn doel te bereiken. Wat zou er in die drie seconden allemaal kunnen gebeuren?

De digitale toekomst van het stripverhaal interesseert me ook zeer. Het ligt allemaal nog volkomen open. Het enige wat zeker is, is dat het niet voldoende is om de stripplaatjes te digitaliseren en in lineaire volgorde op een beeldscherm te laten zien.

De digitalisering zou veel meer gebruikt moeten worden om nieuwe

“Geestigheid en humor kunnen de zin van het leven weliswaar niet aan het licht brengen, maar zonder de lach is het leven niet draaglijk, zoveel is duidelijk.

beelden, nieuwe vertelvormen mee te scheppen. Dat is naar mijn mening onvermijdelijk. Elk nieuw medium roept nieuwe, specifieke vertelvormen in het leven. Vermoedelijk zullen we die toekomstige digitale verhalen geen strips meer noemen.

Ik verveel me niet graag

Ik zie mezelf graag als een onderzoeker. Onderzoekers hebben het voorrecht dat ze zich nooit hoeven te vervelen. Ze betreden steeds nieuwe werelden, ze ontsluiten nieuwe gebieden, ze betreden gebieden die niemand nog kent. Ik verveel me niet graag, daarom begeef ik me bij voorkeur op terreinen waarop ik me normaal gesproken niet zo snel zou wagen. Natuurlijk houdt dat risico's in en brengt het twijfels met zich mee — maar het maakt ook onvermoede ontdekkingen mogelijk. Dat is wat onderzoek voor mij zo aantrekkelijk en zinvol maakt.

Ik beschouw mezelf echter allesbehalve als de vaandeldrager van een 'nieuwe' strip of een 'nieuwe' stroming. Ik volg enkel mijn eigen verlangen mezelf te vernieuwen, te experimenteren, nieuwe gebieden te verkennen. Als dit de mogelijkheden van het beeldverhaal verruimt, is dat een verheugend neveneffect. Maar het is niet waar het me om gaat. Ik heb niet de pretentie dat ik een revolutionair ben. Er zijn mensen die daar veel meer talent voor hebben dan ik. Nee, mij gaat het meer om het spel. Ik wil onderzoeken, ik wil mezelf vermaken, ik wil spelen, nieuw speelgoed bedenken, dat ik bij voorkeur ook zelf in elkaar zet.

Daarom geef ik mezelf graag over aan dromerij. Dit biedt me de mogelijkheid nieuwe werelden, nieuwe concepten, nieuwe wegen te verkennen. Vroeg of laat leidt het tot interessante dingen, die me verrassen of verwonderen, die me aan het lachen maken, die me door elkaar schudden of ook wel doen huiveren. Ik hoop dat mijn strips op mijn lezers dezelfde uitwerking hebben als op mijzelf.

Maar echte dromen? Nee. Ik kan me mijn dromen nooit herinneren. Het frustreert me altijd enorm wanneer vrienden hun dromen van begin tot eind kunnen navertellen. Dan ben ik gefascineerd en jaloers tegelijk. Misschien is dat de reden waarom ik zo veel dromen teken.

Strips bevinden zich precies op de juiste plek

Sinds 1990, het jaar waarin de Franse editie van De Oorsprong verscheen, is er in de stripwereld heel veel veranderd. Bovenal is de opvatting van het grote publiek over strips veranderd. Toen ik na de kunstacademie weer bij het stripverhaal uitkwam, beschouwden de meeste mensen het als een uitstervende kunstvorm, die vroeg of laat door televisieseries, video's, games, animatiefilms en aanverwanten verdrongen zou worden.

Maar een handjevol mensen bleef in de strip geloven. Wij waren als kleine kinderen, net als Obelix, in de ketel met de toverdrank van het stripverhaal gevallen en bleven er verzot op. Denk aan de mensen die de kleine Franse uitgeverij **L'Association** zijn begonnen of aan tekenaars en uitgevers in Duitsland en Zwitserland. We hebben doorgezet, tegen alle verwachtingen in.

De afgelopen vijfentwintig jaar heeft de strip zich verder ontwikkeld: het stripverhaal is nog nooit zo rijk en thematisch divers geweest als nu. Er is geen thema meer waar geen bijzondere strip over verschenen is. Daarbij speelt het stripverhaal dankzij de combinatie van tekst en beeld tegenwoordig een zeer belangrijke, centrale rol. Aan de ene kant hebben we in de huidige beeldenvloed weer meer behoefte aan teksten. Aan de andere kant is tekst alleen niet langer voldoende om de complexiteit van onze wereld te vatten en ook de jongere lezers te bereiken.

Strips bevinden zich, kortom, precies op de juiste plek. Ze verzoenen onze honger naar beelden met onze behoefte aan het geschreven woord. En dat is belangrijker dan ooit.

Christian Gasser (1963) is een Zwitserse publicist, radiomaker en redactielid van het prestigieuze en zeer lezenswaardige Duitstalige stripblad *Strapazin.ch*. Hij doceert aan de kunstacademie van Luzern. 'Ich erinnere mich nie an meine Träume' verscheen eerder in de bundel Kartografie der Träume. Die Kunst des Marc-Antoine Mathieu (Uitgeverij Museum Angewandte Kunst, 2017, pagina's 33-41). Overgenomen met vriendelijke toestemming van uitgever en auteur. Vertaling: Toon Dohmen. Meer over Marc-Antoine Mathieu, inclusief proefhoofdstukken van De Oorsprong, dat zojuist is verschenen, op deze themawebstek: De-oorsprong.nu.

In september en oktober verschijnen tevens van Marc-Antoine Mathieu: De Krochten van het Vourlé en 3". Tot 20 september biedt Muntpunt Brussel daarnaast de mogelijkheid om kennis te maken met het werk van Mathieu, in de vorm van de gratis toegankelijke expositie 'De knik in de filosofie': Muntpunt.be.

In stripspeciaalzaken kan je de gratis uitgave De Weg Omhoog verkrijgen met daarin een kennismaking met het werk van Marc-Antine Mathieu. Dit cahier is uitgegeven door Sherpa.

Binnenkort verschijnt een tweede album van Marc-Antoine Mathieu in het Nederlands. Bij Uitgeverij Zet.El staat De Krochten van het Vourlé gepland. Dit album maakte Mathieu in opdracht van het Louvre.